

بسم الله الرحمن الرحيم

www.ketab.ir

☐ نگاهی به سیره آموزشی

رسول خدا  
صلی الله  
علیه و آله

موضوع:

تعلیم و تربیت: ۱۱۳ (اخلاق و علوم تربیتی: ۲۰۸)

گروه مخاطب:

- عمومی

- تخصصی (طلاب و دانشجویان)

شماره انتشار کتاب (چاپ اول): ۱۹۵۶

مسلسل انتشار (چاپ اول و باز چاپ): ۴۹۵۳

کریمیان، احمد، ۱۳۲۸ -

نگاهی به سیره آموزشی رسول خدا صلی الله علیه و آله / احمد کریمیان. قم: مؤسسه بوستان کتاب (مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)، ۱۳۹۰.

[۳۱۲] ص. - (مؤسسه بوستان کتاب: ۱۹۵۶) (اخلاق و علوم تربیتی: ۲۰۸، تعلیم و تربیت: ۱۱۳)

ISBN 978-964-09-0867-9 - تومان: ۵۴۰۰

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه: ص. [۲۷۹] = ۲۹۶؛ همچنین به صورت زیرنویس.

نمایه.

۱. سنت نبوی. ۲. محمد صلی الله علیه و آله، پیامبر اسلام، ۵۳ قبل از هجرت - ۱۱ ق. - سرگذشتنامه.

۳. محمد صلی الله علیه و آله، پیامبر اسلام، ۵۳ قبل از هجرت - ۱۱ ق. - اخلاق. ۴. دانش و دانش‌اندوزی - جنبه‌های مذهبی -

اسلام. الف. دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم. مؤسسه بوستان کتاب. ب. عنوان.

۲۹۷ / ۹۳

BP ۲۴ / ۴۶ / ۸ ن ۴

شماره کتابشناسی ملی: ۲۴۱۱۸۹۹

۱۳۹۰

# نگاهی به سیره آموزشی رسول خدا صلی الله علیه و آله

احمد کریمیان

بیت  
۱۳۹۰

نگاهی به سیره آموزش رسول خدا صلی الله علیه وآله

● نویسنده: احمد کریمیان

● ناشر: مۇسىسە بوستان كىتاب

(مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)

● لیتوگرافی، چاپ و صحافی: چارخانہ مؤسسہ بوستان کتاب

● نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۰ ● شمارگان: ۱۰۰۰ ● بها: ۵۴۰۰ تومان

تمامی حقوق © محفوظ است

printed in the Islamic Republic of Iran

- ❖ دفتر مرکزی: قم، خ شهدا (صفائی)، ص پ ۹۱۷/ ۷۷۲۱۵۵، تلفن: ۷۷۲۱۵۵-۷، نمابر: ۷۷۴۲۲۶، تلفن پخش: ۷۷۴۲۲۶
- ❖ فروشگاه مرکزی: قم، چهارراه شهدا (عرضه ۱۲۰۰۰ عنوان کتاب با همکاری ۱۶۷۰ ناشر)
- ❖ فروشگاه شماره ۱: میدان فلسطین، خ طوس، کوچه تبریز، پلاک ۲، تلفن: ۸۱۹۵۹۹۲۲-۸۹، ۰۹۳۹۵۹۹۲۲
- ❖ فروشگاه شماره ۲: مشهد، چهارراه خسروی، مجتمع پاس، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شیعه خراسان رضوی، تلفن: ۲۲۳۳۶۷۲
- ❖ فروشگاه شماره ۳: اصفهان، چهار راه کرمانی، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شیعه اصفهان، تلفن: ۲۲۲۰۳۷۰
- ❖ فروشگاه شماره ۴: اصفهان، میدان انقلاب، جنب سینما ساحل، تلفن: ۲۲۲۱۷۱۲
- ❖ فروشگاه شماره ۵ (پوژه جوانان): قم، ابتدای خیابان شهدا، تلفن ۸۷۳۱۰۲
- ❖ پخش یکتا کتاب اسلامی و (انسانی)، تهران، خ حافظ، رسیده به چهار راه کاج، نشر کوچه امشاد، تلفن: ۸۸۹۴۳۰۳۰۳
- ❖ نمایندگی های فروش کتاب مذهب در داخل و خارج کشور (ضمیمه) که نظر خواهم، آثار انسانی (کتاب

اطلاع از تازه های نشر از طریق پیام کوتاه (SMS)، با ارسال شماره همراه خود به ۱۰۰۰۲۱۵۵ و یا ارسال درخواست به:

پست الکترونیک مؤسسه: E-mail: info@bustaneketab.com

جدیدترین آثار مؤسسه و آشنایی بیشتر با آن در وب سایت: <http://www.bolstaneketab.com>

با قدرانی از همکارانی که در تولید این اثر نقش داشته‌اند:

• اعضای شورای بررسی آثار • دبیر شورای کتاب: جواد آهنگر • سرویسار: ابوالفضل طریقه‌دار • ویارستاز: محمد حاجی رحیمی • فیفا: مصطفی حنظلنی • سبیل و واحد فرهنگستان: احمد مرتضی • فرهنگدار: مجتبی اکبری • اصاحات فرهنگستانی: خبرگزیه، البرهام ترکزول، زهرا فیما • عباس شکوه • صفحه آثار: حسین محمدی • واحد مرتضی • کاشاش و کنترل نومه‌خوانی: محمدجواد مصطفوی • نومه‌خوانی: مرتضی عراقی • بازخوانی نهایی متن: نادعلی صالحی • نظارت و کنترل آماده‌سازی: بیژن سهرابی • کنترل فنی صفحه‌آرایی: حسنعلی جعفری • کاشاش و طراحی: ذرافیکه • مسود نایب • طراح جلد: امیرعباس رحیمی • مدیر تولید: عبدالهادی اشرفی • اداره آماده‌سازی: حمید رضا تیرمشکی • اداره گرافیک: مجید مهدوی • سایر مجلان: لیتگراف، چاپ و مساحی.

رئيس مؤسسه  
اسماعيل اسماعيلي

## فهرست مطالب

|       |   |
|-------|---|
| مقدمه | ۹ |
|-------|---|

### بخش اول: احیا و برآوردن یک امت

|                                   |    |
|-----------------------------------|----|
| برگی از جاهلیت عرب                | ۱۵ |
| اقدامات تربیتی و آموزشی پیامبر ﷺ  | ۲۲ |
| اسطوره‌های عشق و پایداری          | ۲۷ |
| اخلاق در آموزه‌های نبوی           | ۴۹ |
| جلوه فصاحت در کلام رسول ﷺ         | ۶۲ |
| توجه به «تفاوت‌های فردی» در آموزش | ۶۴ |

### بخش دوم: دانش و آموزش در مکتب پیامبر نور ﷺ

|                       |    |
|-----------------------|----|
| تکریم دانش و دانشوران | ۸۱ |
| تشویق به نگارش        | ۸۹ |
| عدالت آموزشی          | ۹۰ |

|     |                      |
|-----|----------------------|
| ۹۲  | در برابر پرسش‌ها     |
| ۱۰۰ | اهتمام به آموزش قرآن |
| ۱۰۲ | انقلاب فرهنگی اسلام  |
| ۱۰۶ | حلقه‌های درس و بحث   |
| ۱۱۱ | کتاب و کتاب‌خوانی    |

### بخش سوم: تنوع شیوه‌های آموزش

|     |                              |
|-----|------------------------------|
| ۱۱۹ | مقدمه                        |
| ۱۲۰ | بهره‌گیری از انگشتان و دستان |
| ۱۲۰ | استفاده از انگشتان           |
| ۱۲۵ | استفاده از دستان             |
| ۱۳۱ | آموزش سمعی و بصری            |
| ۱۴۰ | تشبیه و تمثیل                |
| ۱۴۹ | الف) رسالت نبوی              |
| ۱۵۵ | ب) مؤمن                      |
| ۱۶۱ | ج) منافق                     |
| ۱۶۳ | د) مناسبات انسانی            |
| ۱۷۲ | ه) دانش و آموزش              |
| ۱۷۶ | و) حقیقت دنیا                |
| ۱۸۲ | ز) نمونه‌های دیگر            |
| ۱۸۶ | بهره‌گیری از تاریخ           |
| ۱۹۷ | تکرار و تأکید                |

|     |                            |
|-----|----------------------------|
| ۲۱۰ | انگیختن کنجکاوی            |
| ۲۳۴ | بهره‌برداری از وضعیت موجود |
| ۲۴۳ | آموزش در صحنه عمل          |
| ۲۶۴ | آموزش غیر مستقیم           |
| ۲۷۰ | تربیت معلم                 |
| ۲۷۹ | کتاب‌نامه                  |
| ۲۹۷ | نمایه                      |
| ۲۹۹ | آیات                       |
| ۳۰۱ | روایات                     |
| ۳۰۷ | اعلام                      |

[www.ketab.ir](http://www.ketab.ir)



## مقدمه

اولیای الهی در مقام عبودیت و بندگی و کسب علم و آگاهی، چندان که دل و جان‌شان، صفا و طهارت می‌یابد و منشأ آثار و برکات می‌شود، سیرت و رفتارشان، آموزنده و انگیزنده است.

در این میان، سیرت منور رسول خدا ﷺ، از آن جهت که نمونه‌ی اعلای انسان کامل و آینه‌ی شفاف جمال حق تعالی و مظهر اتم صفات الهی است، از منزلتی ویژه برخوردار است.

اما بر ارباب معرفت روشن است که دست‌رسی به سیرت ربّانی و منش الهی آن نیر اعظم، از غوامض اصول علمی و عرفانی است.

آدمی کجا و عمق مفهوم خطاب «لَوْلَاكَ لَمَّا خَلَقْتُ الْأَفْلَاقَ»<sup>۱</sup> کجا؟ آدمی را چه رسد که به ذیل معنای کلام امین وحی که چون در بلندای معراج، از عروج بازماند و به محضر رسول خدا ﷺ عرضه داشت: «لَوْ دَنُوتُ اَنْمَلَةً لَّاحْتَرَقْتُ»<sup>۲</sup>، راه یابد؟!

۱. «اگر به خاطر تو نبود، کائنات را نمی‌آفریدم»، (ابن شهر آشوب، مناقب ج ۱، ص ۲۱۶).

۲. «اگر سرانگشتی فراتر آیم، بسوزم»، (همان، ص ۱۷۸).

آدمی را مقام قرب ﴿فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى﴾<sup>۱</sup> چه کار؟! مگر می‌تواند راز سر به مهر «آییت عند ربّی»<sup>۲</sup> را بگشاید و آفاق بلند و نامحدود «آدبني ربّی فأحسن تأديبي»<sup>۳</sup> را بشناسد؟ مگر نه آن‌که دُرّ شاهوار «لي مع الله...»<sup>۴</sup> چندان در صدف هزار لایه معانی نورانی و مفاهیم عرفانی نهفته است که دست ادراک و فهم هیچ «ملک مقرب» و «نبي مرسل» ی‌بدان نرسد؟

اگر آن آیینۀ ایزدناما، خطاب به علی مرتضی عليه السلام تصریح فرمود: «يا علي! ما عَرَفَ اللهَ إِلَّا أَنَا وَأَنْتَ، وَلاَ عَرَفَنِي إِلَّا اللهُ وَأَنْتَ، وَلاَ عَرَفَكَ إِلَّا اللهُ وَأَنَا»، دیگر اولاد آدم را چه رسد که حجاب عجز و جهل از دیدگان خویش

→ مولوی در دفتر چهارم مثنوی (آیات ۳۷۹۹ - ۳۸۰۱) چنین سروده است:

احمد ار بگشاید آن پیر جلیل  
چون گذشت احمد زسلره و مرصّلش  
گفت او را هین پیر اندر بیم  
«به فاصله دو کمان یا نزدیک تر». (نجم، آیه ۹).

۲. از حدیث نبوی «إني لست كأحدكم، إني أبيت عند ربّي يطعمني ويسقيني؛ من همانند هیچ یک از شما نیستم، من شب را نزد پروردگارم به سر می‌برم، او مرا غذا می‌دهد و سیراب می‌کند». (ابن شهر آشوب، همان، ص ۲۱۴).

۳. «خدایم مرا ادب کرد و نیکو پرورد». (بحارالانوار، ج ۱۶، ص ۲۱۰ و ج ۶۸، ص ۳۸۲ و شرح النجیح الحدیدی، ج ۱۱، ص ۲۳۳).

۴. اشاره به حدیث نبوی «لي مع الله وقت لا يسمعه ملك مقرب ولا نبي مرسل؛ مرا با خداوند رابطه‌ای است که هیچ فرشته مقرب و پیامبر مرسل را بدان راه نیست». تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۱۰۳، (ذیل آیه ۳۵ بقره)، بحارالانوار، ج ۱۸، ص ۳۶۰.

۵. «ای علی! کسی جز من و تو خدا را نشناخت و هیچ کس جز خدا و تو مرا نشناخت و کسی جز خدا و من تو را نشناخت». (سید شرف الدین استرآبادی (م ۹۴۰ هـ)، تأویل الآیات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۱۴۵ و ۲۲۷ و با اندک تفاوت در بحارالانوار، ج ۳۹، ص ۸۴).

بزدايند و آفتاب جهان تاب سیرتِ آن دُرّ یتیم و لطیفه نادره خلقت را، چنان که هست، از منظر معرفت قاصر خویش بنگرند؟!

گرچه شناخت مراتب معنوی رسول خدا ﷺ و درک جمله فضایل و کمالات آن حضرت، دور از دست‌رس فهم آدمی است، اما به یقین هر کس به قدر استعداد و سعه و جودی خویش می‌تواند پنجره‌ای به سوی آن کانون هدایت و مهر حقیقت بگشاید و از نسیم دل‌انگیز فضایل و مکارم آن پیامبر رحمت، دل و جان خویش را پرورد.

نویسندگان و پژوهش‌گران جهان درباره هیچ یک از شخصیت‌های تأثیرگذار تاریخ، همچون رسول مکرم اسلام<sup>۱</sup> قلم نزده‌اند. کثرت تحقیقات و انبوه کتاب‌هایی که از سوی مسلمانان و سایر ملل درباره زندگانی، سیره، سجایا و محاسن آن حضرت و جنبه‌های گوناگون حیات ایشان، به ظهور پیوسته چندان است که حیرت و شگفتی برخی بیگانگان را برانگیخته است.

«تاریخ» چنان صریح و روشن، از این مرد بزرگ سخن می‌گوید که گویی سایه به سایه وی حرکت کرده و تمام حرکات، سکانات و جزئیات گفتاری و رفتاری حضرت را به وضوح ثبت و ضبط کرده است.

سیره تابناک رسول خدا ﷺ که خود، آیت و معجزه‌ای آشکار در صدق نبوت اوست، سرشار از گوهرهای ناب و ناسفته‌ای است که دست‌رسی

---

۱. در رابطه با تعبیر «پیامبر اسلام» این نکته گفتنی است که گرچه این اصطلاح در نگاه مسلمانان به معنای «پیامبری که اسلام را از جانب خدا آورد» به کار می‌رود، اما این تعبیر منشأ اسلامی ندارد و در سده‌های اخیر از سوی خاورشناسان، به منظور حذف الهی بودن آن حضرت، ابداع شده است. آنچه در منابع اصیل اسلامی آمده «رسول الله» است که ما نیز در این کتاب، همه جا بر آن رفته‌ایم.

بدان، جز از راه شناوری و غواصی در دریای ژرف منابع اصیل اسلامی، چون کلام وحی، حدیث، سیره و تاریخ، میسر نیست. آنچه در این دفتر گرد آمده است، ارائه پرتوی از آفتاب فروزان سیرت آن نگین رسالت است که نویسنده، آن را با بضاعت مزجات و خامه شکسته خویش رقم زده است.

به یقین، بررسی نسبتاً جامع و دقیق «سیره آموزشی رسول خدا ﷺ» نیازمند مجالی بس وسیع تر از صفحات محدود این دفتر است و می‌شاید که شماری از پژوهش‌گران خبره، با تلاش و همت و تحقیقات گسترده و عمیق خود، لایه‌های پنهان و ناشناخته این بخش از سیره پیامبر اکرم ﷺ را باز نمایند و با نگاه نافذ و ژرف خویش، ابعاد تازه‌ای از منش و روش آن حضرت را در امر آموزش بگشایند. لکن چنان‌چه این نوشتار ناچیز بتواند تنها پاره خشتی از آن بنای عظیم باشد، راقم این سطور مقصود خویش را یافته است.

در این دفتر، نگارنده کوشیده است که جز کتاب‌های سیره و تاریخ، حتی المقدور از منابع روایی شیعه و سنی، هر دو، بهره برد و ضمن ارائه مآخذ متعدد برای هر مطلب، منابع متقدم و کهن را از نظر دور ندارد. و آخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمین.

احمد کریمیان

تهران - زمستان ۱۳۸۸

---

۱. استناد به منابع روایی شیعه و سنی در ذیل هر خبر، می‌تواند محتوای کتاب را برای عموم خوانندگان، از هر مذهب، ارزش و اعتبار بخشد. باشد تا این کثرت تواند و توافقی اخبار در منابع روایی فریقین، گاهی هر چند کوتاه در تحکیم رشته‌های وحدت میان مذاهب اسلامی باشد.